

Massaal voorkomen van Kokmeeuwen in de Onner- en Oostpolder in november 1998

Jeroen Nienhuis

Eind oktober 1998 viel er in Noord-Nederland zeer veel regen. Door harde westen- tot noordwestenwind kon er niet worden gespuid. De waterstand in de kanalen en riviertjes kwam hierdoor veel hoger te staan dan normaal. Om een doorbraak van de Hoornsedijk (ten zuiden van de stad Groningen) te voorkomen is op 29 oktober de dijk van het Drentsche Diep, tussen Groningen en het Zuidlaardermeer, doorgestoken. Hierdoor kwamen de Onner- en Oostpolder en de Westerbreekstermadepolder vrijwel geheel onder water te staan.

Tussen 1 en 19 november is in totaal zes keer het aantal Kokmeeuwen geteld. De tellingen zijn begonnen enkele uren na zonsondergang en duurden tot 1 à 3 uur voor zonsondergang. Tijdens de tellingen zaten vrijwel alle vogels op de grond.

Na het vollopen van de polder is een peilstok neergezet aan de westkant van de Onnerpolder. Zelf heb ik een tweede stok neergezet in de Oostpolder. Bij alle bezoeken is de waterstand met deze stokken gemeten. Tijdens de vorstperiode stonden de peilstokken in kleine wakken waardoor het waterniveau ook toen gemeten kon worden. Eind november is de waterstand vergeleken met echte meetpunten bij de twee gemalen in het gebied. Met behulp van een nauwkeurige hoogtekaart was het mogelijk om voor elke teldag uit te rekenen welk deel van de polder onder water stond.

Weer

Het is bekend dat op ondergelopen gebieden zeer veel vogels kunnen afkomen. Zo werden na een dijkdoorbraak in de Tussenklappenpolder in augustus 1992 tot 10.000 meeuwen geteld die het gebied als slaapplek gebruikten (Loots 1993). Kokmeeuwen foerageren na een periode met regen vaak in vochtige graslandgebieden (Hulscher 1985). Op incidenteel onderlopend grasland kunnen eveneens hoge dichtheden meeuwen worden waargenomen (eigen gegevens). In dit artikel wordt het voorkomen van Kokmeeuwen in de ondergelopen Onner- en Oostpolder beschreven en in verband gebracht met de beschikbaarheid van voedsel.

De overheersende windrichting in de eerste helft van november lag tussen zuidwest en noordwest. De tweede helft van de maand kwam de wind uit zuidwestelijke tot zuidoostelijke richting. Met de windrichting veranderde ook de windsnelheid. In het eerste deel van de maand waaide het in Eelde gemiddeld $4,3 \pm 1,0$ m/s (windkracht 3). De tweede helft van de maand was dit $2,8 \pm 0,9$ m/s (windkracht 2).

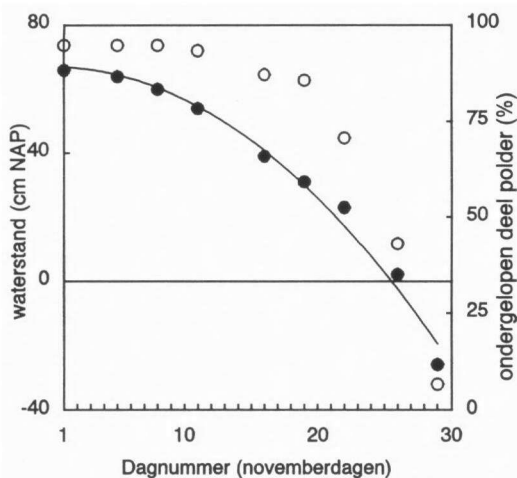
Op 19 november viel de vorst in, waardoor vrijwel het gehele gebied met ijs werd bedekt.

Werkwijze

Gedurende de hele maand november is de Onner- en Oostpolder twee keer per week bezocht.

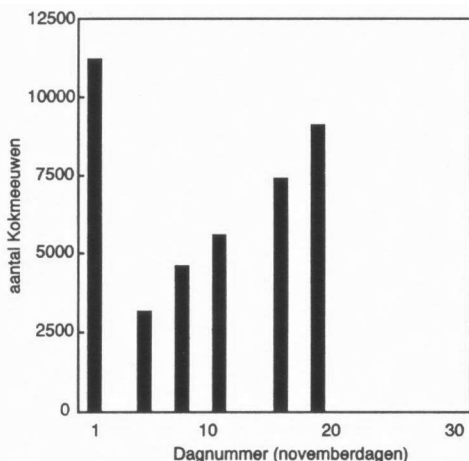
Resultaten

De waterstand in de polder was op 30 oktober, een dag na het doorsteken van de

Figuur 1. De waterstand in de Onnerpolder (dichte stippen) en het percentage van de Onnerpolder dat onder water stond (rondjes).

dijk, 66 cm boven NAP, ongeveer 110 cm hoger dan normaal (figuur 1). Bij deze waterstand staat 95 procent van de 13 km² grote polder onder water. Op 3 november was begonnen met het leegpompen van het gebied. Aanvankelijk daalde het waterniveau langzaam. Naarmate het wateroppervlak afnam zakte het waterpeil steeds sneller. Het percentage van de Onner- en Oost-

Figuur 2. Het totale aantal Kokmeeuwen in de Onner- en Oostpolder.

polder dat onder water stond, daalde tot 19 november langzaam. Vanaf deze datum werd het wateroppervlak, berekend uit het waterniveau in de wakken met de peilstokken, snel kleiner. In de eerste week van december is gestopt met het leegpompen van de polders.

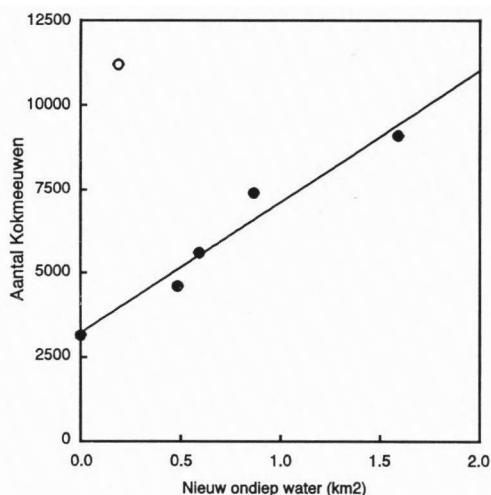
Tijdens de eerste telling op 1 november zaten er in totaal 11.200 Kokmeeuwen in het gebied (figuur 2). Vier dagen later waren er slechts 3.150 vogels aanwezig. Bij iedere volgende telling nam het aantal meeuwen weer toe, met een maximum van 9.100 exemplaren op 19 november. Na deze dag is het gebied dichtgevroren en lag het totale aantal vogels beneden de tien.

Bij geen van de tellingen was er sprake van massaal overtrekkende, arriverende of wegvliegende vogels. Vrijwel alle meeuwen waren gedurende de tellingen op de grond aan het foerageren.

Tot en met de telling van 16 november zaten verreweg de hoogste aantallen Kokmeeuwen aan de westkant van de polder. Hier werd gefoerageerd in het ondiepe water en langs de zojuist drooggevalle kustlijn. Vanaf half november werd door een relatief klein aantal meeuwen ook gebruikgemaakt van de steile kustlijn aan de oostkant van het gebied. Op 19 november zaten de meeuwen verspreid over het water van de hele polder. Mogelijk had de verspreiding van de meeuwen te maken met de beschikbare hoeveelheid ondiep water.

Met het dalen van de waterstand nam het oppervlak ondiep water toe. Bovendien verschoof het gebied met ondiep water. Om na te gaan of het aantal meeuwen dat op een dag aanwezig was werd bepaald door de hoeveelheid ondiep water is naar de oppervlakte ondiep water gekeken. Voor elke teldag is de oppervlakte minder dan 10 cm diep water berekend die bij de voorafgaande telling nog meer dan 10 cm diep was.

Bij de eerste telling na het onderlopen van de polder was er weinig ondiep water beschikbaar. Op deze dag zaten er wel veel Kokmeeuwen in de polder (figuur 3). Vanaf de tweede telling was het aantal meeuwen hoger naarmate er meer nieuw

Figuur 3. Het aantal Kokmeeuwen in de Onner- en Oostpolder in relatie tot de oppervlakte ondiep water (minder dan 10 cm diep). De open cirkel is de eerste telling na het overstroomen van de polder.

ondiep water beschikbaar was gekomen als foerageergebied.

Discussie

Kokmeeuwen komen in graslandgebieden in hoge dichtheden voor (Voslamber 1989). Als het geregend heeft, zijn weilanden nog aantrekkelijker als foerageergebied (Hulscher 1985). Dit komt doordat de wormen zich bij aanhoudende regen en stijging van de grondwaterstand dicht onder het bodemoppervlak bevinden (Van de Bund 1998) en daardoor in grote aantallen beschikbaar komen voor vogels. Als een gebied onder water komt te staan, komen er grote aantallen wormen en emelten uit de bodem, met als gevolg zeer hoge vogeldichtheden (Van de Bund 1998).

In een droge periode zitten er in de Onner- en Oostpolder (bijna) geen meeuwen. In een periode met regen kunnen er een paar honderd Stormmeeuwen in de polders zitten. Het aantal Kokmeeuwen ligt in een natte periode zelden boven de honderd. Direct na het onderlopen van de polder in november 1998 zaten er ruim 11.000 Kokmeeuwen in het gebied. Deze vogels kwamen af op de massaal beschikbaar gekomen wormen en emelten. Enkele dagen later was de

waterstand nog nauwelijks gezakt. Aangezien de meeuwen vrijwel uitsluitend foerageerden langs de drooggevalle oeveren in de ondiepe kustzone, zal de beschikbare hoeveelheid voedsel door uitputting sterk zijn afgenomen. Door de wind was geen voedsel aangespoeld aangezien deze uit de verkeerde richting kwam en de windsnelheid laag was. Als gevolg van de afname van de beschikbare hoeveelheid voedsel nam ook het aantal meeuwen af (figuur 2).

Door het dalen van de waterstand kwam er geleidelijk meer nieuw ondiep water beschikbaar. Hierdoor nam ook het aantal meeuwen weer toe (figuur 3).

Een dag voor het onder water zetten van de Onner- en Oostpolder is de dijk van de aangrenzende Westerbroekstermadepolder (oppervlakte 2 km²) doorgestoken. In het laatst genoemde gebied is na de inundatie één tot twee keer per week het aantal watervogels geteld (Boekema 1999). Alleen bij de telling van 29 oktober werden veel meer meeuwen geteld dan gewoon (288). Waarom was het aantal Kokmeeuwen in de Onner- en Oostpolder veel hoger dan in de Westerbroekstermadepolder? De meest waarschijnlijke verklaring is dat het laatstgenoemde gebied sinds eind 1992 is ingericht als natuurgebied. De afgelopen jaren is hier geen mest uitgereden. Door de afname van de hoeveelheid meststoffen in de bodem neemt de wormdichtheid af (Edwards & Bohlen 1996, Brandsma 1999). De Onner- en Oostpolder wordt voor het grootste deel gebruikt door melkveebedrijven. Door bemesting komen in dit gebied per oppervlakte-eenheid meer wormen voor dan in de Westerbroekstermadepolder. In de periode dat de polders onder water stonden, waren wormen de belangrijkste voedselbron voor de meeuwen. Door de lage wormdichtheid in de Westerbroekstermadepolder zaten hier veel minder meeuwen dan in de aangrenzende Onner- en Oostpolder.

Dankwoord

Tot slot een woord van dank aan Kees van Scharenburg. Hij voorzag een eerdere

versie van dit artikel van commentaar en leverde op het laatste moment nog enkele literatuurverwijzingen.

Kokmeeuw, Groningen 3 maart 1996.

foto Leo Boon

Literatuur

- Boekema E. 1999. Inundatie van de Westerbroekstermadepolder in de herfst van 1998. *Grauwe Gors* 27: 153-156.
- Brandsma O. 1999. Het belang van bemesting voor het voedselaanbod van weidevogels. *Levende Natuur* 100: 118-123.
- Edwards C.A. & P.J. Bohlen. 1996. *Biology and Ecology of Earthworms*. Chapman & Hall, London.
- Hulscher J.B. 1985. Terreinkeuze van jonge en oude Kokmeeuwen *Larus ridibundus*: een keuze tussen nat en droog. *Limosa* 58: 49-56.
- Loots J. 1993. Watervogels ontdekten de 'Tussenklappenpolder'. *Grauwe Gors* 20(4): 12-13.
- Van de Bund C.F. 1998. Beschikbaarheid van de bodemfauna in grasland voor vogels. *Graspieper* 18: 33-41.
- Voslamber B. 1989. Steltlopers en meeuwen in het Oldambt. Rapport P.P.D.-Groningen.

*Jeroen Nienhuis
Lokveenweg 18
9751 CJ Haren
tel. 050-5347263*